

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАКТИКУ ВІТЧИЗНЯНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проблема застосування еколого-еволюційного підходу в змісті шкільної природничо-наукової освіти пов'язана з наявністю в суспільстві глобальних екологічних проблем, які виникли у зв'язку з ускладненням взаємовідносин між людством і природою, та необхідністю їх подолання. До того ж швидкі темпи розвитку природничих наук ведуть до збільшення обсягу навчальної інформації, яку учні мають засвоїти, навчаючись в школі, що також породжує проблему невідповідності кількості навчального матеріалу віковим можливостям учнів і веде за собою необхідність уникнення фактологічного матеріалу та його розрізненості. Останнє вимагає інтеграції змісту освіти, що у поєднанні з вирішенням глобальних екологічних проблем – особливого підходу до формування природничо-наукової освіти, оскільки у її змісті віддзеркалюються ті основні показники, що характеризують перспективи розвитку країни загалом, її інноваційний потенціал, і від того, що і як ми будемо вивчати в школі, залежатиме, якого громадянина, яку особистість формуватиме школа, до якого суспільства прагнутиме Україна.

Ми не знаємо, яким має бути нове мислення і світогляд людства, щоб забезпечити йому виживання в сучасних умовах техногенного суспільства. Але ми знаємо, що природничо-науковій освіті належить особлива роль у формуванні в учнів ціннісних та світоглядних засад, спрямованих на усвідомлення і подолання в суспільстві тих глобальних екологічних проблем, з якими зіткнулося сучасне людство. Ми тільки припускаємо, що людство зі сформованим екологічним світоглядом, цілісною природничо-науковою картиною світу здатне подолати невідповідність у взаємовідносинах між суспільством і природою, вирішити глобальні проблеми та забезпечити конкурентоздатність держави. Тому пріоритетами сучасної природничо-наукової освіти визначаємо підвищення її якості в напрямі формування в учнів екологічної свідомості через цілісність знань про природу, цілісність та глобальність мислення, високі рівні інтелекту та культури поведінки як того вимагає сучасне суспільство.

Вирішення проблем екологічного виховання підростаючого покоління та інтеграції змісту шкільної природничо-наукової освіти вбачаємо у застосуванні еколого-еволюційного підходу (ЕЕП).

ЕЕП розглядаємо як сучасний загальнонауковий напрям в методології пізнання об'єктів природи, що передбачає відмову від органіцентризму на користь біоцентричного та екологічного світорозуміння, з'ясування екологічних причинно-наслідкових зв'язків, еволюційного розвитку та функціонування об'єктів пізнання; як такий, що спрямовує навчально-виховний процес на формування в свідомості учнів екологічного світогляду та біоцентричного мислення, природничо-наукової картини світу та життєтвердого образу світу.

Теоретичне розроблення проблеми застосування ЕЕП у змісті шкільної природничо-наукової освіти включає обґрунтування концептуальних ідей дослідження на методологічному, теоретичному та методичному рівнях. Методологічний концепт обґрунтовує доцільність застосування ЕЕП до формування цілісності змісту природничо-наукової освіти, який уможливує інтеграцію знань учнів про природу, а також наскрізну екологізацію змісту природничо-наукової освіти. Теоретичний концепт визначає систему філософських, психологічних, соціологічних, педагогічних та методичних дефініцій, на основі яких нами розкрито сутність понять «еколого-еволюційний підхід», «інтеграція змісту природничо-наукової освіти на основі еколого-еволюційного підходу», а також можливості втілення ЕЕП в змісті навчання природничих дисциплін. Методичний концепт передбачає розроблення методичної системи реалізації ЕЕП у навчальному процесі та перевірку її ефективності.

Особливо актуальним є впровадження в шкільну практику концептуальних ідей ЕЕП, які модернізують зміст природничо-наукової освіти в напрямі посилення між-

дисциплінарних зв'язків, вирішення проблеми соціоприродної гармонізації відносин людства та природи; забезпечення здорового і якісного життя майбутніх поколінь; формування у них розуміння життя як найвищої ціннісної категорії; необхідних життєвих компетентностей, які, в свою чергу, покликані адаптувати особистість до повноцінного функціонування в умовах сучасних соціальних змін, усвідомлення того, що збереження біосфери є умовою не тільки сталого розвитку суспільства, але й існування людини як біологічного виду.

Усвідомлюючи важливість розв'язання проблеми застосування ЕЕП у змісті природничо-наукової освіти, розроблено спеціальну програму впровадження ЕЕП в навчально-виховний процес та авторську модель супроводу її реалізації. Важливу роль у цьому відіграють інститути післядипломної педагогічної освіти, загальноосвітні школи.

Оптимальним режимом упровадження ЕЕП визначаємо науковий і навчально-методичний супровід, який включає навчальні підручники, навчальні посібники для учнів та методичні рекомендації для вчителів. Принципово важливим є тривала та перманентна взаємодія з суб'єктами освітньої системи, постійний контакт і неперервний зворотний зв'язок інструктивного, інформаційного та контролювального характеру.

Упровадження розроблених матеріалів проводиться протягом 2010-2012 рр. на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського та включає три етапи – підготовчий, організаційно-аналітичний та практичний. Зупинимось на розгляді цих етапів більш детально.

На першому етапі – *підготовчому* – здійснюємо ознайомлення вчителів, що перебувають на курсах підвищення кваліфікації, з теоретичними основами інтеграції змісту природничо-наукової освіти на основі ЕЕП; інформаційний супровід пошукової діяльності педагога; створення банку педагогічних ідей і виявлення на діагностично-прогностичній основі творчо працюючих учителів.

На другому етапі – *організаційно-аналітичному* – акцентовано увагу на визначенні творчих груп учителів, які виявили бажання брати участь в експерименті, створенні моделі науково-методичного супроводу впровадження ЕЕП в навчально-виховний процес, розробленні плану і програми експериментальної роботи.

Третій етап – *практичний* – власне упровадження ЕЕП у шкільній практиці.

У впровадженні концептуальних ідей ЕЕП в шкільну практику важливе місце належить роботі з вчителями. У системі неперервної освіти педагогічних кадрів діє проект тематичних курсів, серед пріоритетних напрямів якого є тема ЕЕП у системі курсової перепідготовки вчителів біології та хімії. Особливістю цього проекту є надання курсантам глибоких знань із теоретичних основ інновації ЕЕП, відпрацювання педагогічної технології інтеграції змісту природничо-наукової освіти на основі ЕЕП, підвищення самоосвітньої компетентності вчителів. На курсах підвищення кваліфікації з проблеми застосування ЕЕП до інтеграції змісту природничо-наукової освіти проводяться лекції, практикуми, майстер-класи, педагогічні майстерні, презентації перспективного педагогічного досвіду.

Важливим компонентом упроваджувальної роботи є перманентна діагностика готовності педагогічних кадрів до впровадження методичної системи реалізації ЕЕП на уроках предметів природничого циклу. Опитування, проведене у 2011 році серед педагогів і керівників навчальних закладів, показало, що 95 % опитаних вважають упровадження ЕЕП доцільним та актуальним, однак 70 % визначили свій рівень готовності до його реалізації як низький, 30 % – як середній.

Найбільш ефективними формами допомоги у формуванні зазначеної готовності респонденти назвали тематичні та проблемні курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, обговорення за круглим столом, консультації та роботу у творчих групах для уточнення методики реалізації ЕЕП в навчально-виховному процесі.

Розподіл відповідей респондентів, які пройшли фахову підготовку до впровадження розроблених матеріалів на запитання про те, чи вистачає їм умінь працювати в умовах упровадження ЕЕП, свідчить, що 75 % педагогів вважають свої вміння достатніми, 9 % – недостатніми і 16 % не визначились у цьому питанні. Така динаміка самооцінки свідчить про готовність педагогічних кадрів до реалізації ЕЕП. На нашу думку, це є на-

слідком проведеної роботи в інституті з реалізації моделі науково-методичного супроводу впровадження ЕЕП в навчання й виховання.

Аналізуючи проблеми, що виникають у процесі реалізації програми, опитувані вчителі особливу увагу звертають на недостатність матеріального забезпечення (63 %), недостатність навчально-методичного забезпечення (46 %), психолого-діагностичний супровід (40 %). Усунення об'єктивних причин цього вбачаємо у забезпеченні педагогічних кадрів відповідними навчально-методичними матеріалами та діагностичним інструментарієм.

Показовим видається той факт, що тематику курсових завдань з проблеми ЕЕП до інтеграції змісту природничо-наукової освіти обрали 34 % курсантів у 2010 році та 62 % слухачів курсів у 2012 р., оцінюючи його актуальність та інноваційність. Така динаміка дозволяє забезпечити масове охоплення вчителів біології та хімії регіону і підготовку педагогічних кадрів області до впровадження регіональної програми застосування ЕЕП на уроках предметів природничого циклу.

Діагностичне опитування вчителів, методистів, проведене протягом 2011-2012 рр., мало на меті виявлення рівня готовності педагогічних працівників до впровадження ЕЕП в шкільну практику.

Власне впровадження основних положень наукового дослідження передбачає та включає:

1) визначення системи шкіл для впровадження концептуальних ідей ЕЕП. Експериментальними є 7 шкіл в Полтавській області: Полтавські ЗОШ І-ІІІ ст. № 14, 24, НВК № 16, Кобеляцька ЗОШ І-ІІІ ст. № 2 імені Олеса Гончара, Глобинська ЗОШ І-ІІІ ст., Машівська ЗОШ І-ІІІ ст. і Новосанжарський НВК; 2 школи в Дніпропетровській обл.: Дніпровська ЗОШ І-ІІІ ст. Верхньодніпровського району та Дніпропетровська спеціалізована школа математичного профілю № 111 та 1 школа в Запорізькій обл. – Запорізька ЗОШ І-ІІІ ст. № 49.

2) підготовлення до експериментальної перевірки ефективності комплектів навчально-методичної літератури, в яких втілено ЕЕП, зокрема: підручників «Біологія-8», «Біологія-9», «Біологія-10», «Біологія-11», «Хімія-10», «Хімія-11» (вони брали участь у Всеукраїнському конкурсі підручників у 2009-2011 рр.); навчальних посібників для учнів «Робочий зошит з біології» для 8 та 9 класів (2010, 2012) і методичного посібника для вчителів (2011).

3) методичну роботу з учителями експериментальних шкіл, яка включає обговорення програми проведення експерименту, наявних труднощів під час упровадження розроблених матеріалів, їх вирішення та оцінювання результатів експерименту під час семінарів та за круглими столами з питань застосування ЕЕП у методиці навчання предметів природничого циклу (на уроках біології, хімії, фізики).

На сьогодні діють 5 базових експериментальних шкіл за ЕЕП, продовжується робота на 7-и експериментальних майданчиках. У базових школах відпрацьовано методичну систему реалізації ЕЕП, тоді як у експериментальних майданчиках лише опрацьовується технологія інтегрованого вивчення природничих предметів на основі ЕЕП.

За результатами впровадження, проведеними протягом 2010-2012 рр. з'ясовано, що застосування ЕЕП в змісті природничо-наукової освіти забезпечує:

- наступність природничо-наукових знань і змістових ліній шкільної природничо-наукової освіти між основною та старшою школами;
- за рахунок наскрізної сутнісної інтеграції природничо-наукових знань зменшення фактологічності та розрізненості навчального матеріалу;
- екологічну наповненість змісту природничо-наукової освіти;
- високі рівні сформованості в учнів цілісних знань про природу, розвитку інтелекту та природничо-наукової компетентності, формування якої передбачено Державним стандартом.

Список використаної літератури

1. *Висоцька О. Є.* Освіта для сталого розвитку [Текст]: науково-методичний посібник / О. Є. Висоцька. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. – 200 с.

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/1392-2011-%D0%BF>.
3. Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія / А. М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 2010. – 416 с.
4. Капица С. П. Синергетика і прогнози майбутнього / С. П. Капица, С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. – М. : Наука. 1997. – 264 с.

Андрій Цина

УПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ

Педагогічні технології особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя доцільно розглядати у відповідності з компонентами цієї підготовки як виду педагогічної діяльності. Провідний компонент цієї діяльності – *мотиваційний* – виступає як основа теорії професійного зростання вчителя, є рушієм професійної підготовки. Мотиваційний компонент професійної готовності визнається дослідниками різних видів педагогічної діяльності (А. Капська, А. Лисенко, Д. Мазоха, В. Масенко, О. Пехота, А. Старєва, Т. Тихонова) визначальним в орієнтації майбутнього вчителя за обраним видом професійної діяльності, таким, що створює успішність функціонування інших складових професійної готовності вчителя: комплексу індивідуально-психологічних якостей, системи знань, умінь і навичок, поглядів, установок на професійно-педагогічну діяльність, почуттів, задоволеності працею вчителя.

Педагогічні технології реалізації цілей і завдань навчання виступають важливою складовою особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя. Представлені в психолого-педагогічній літературі шляхи реалізації технологій особистісно орієнтованого навчання обмежуються лише загальними характеристиками напрямку їх реалізації. Б. Корольов це пояснює відсутністю в особистісно орієнтованому типі навчання специфічних, характерних тільки для нього педагогічних технологій [4, 143]. Тому, при формуванні індивідуалізованих дій педагога, які не можна жорстко закріпити за певними обов'язковими технологіями при особистісно орієнтованій професійній підготовці студентів, можуть використовуватися всі традиційні і інноваційні технології, що ефективно сприяють реалізації індивідуальної освітньої траєкторії професійного становлення майбутнього вчителя.

Суб'єктивне сприйняття студентами змісту і процесу професійної підготовки обумовлює групу педагогічних технологій з орієнтації особистості на уявні, суб'єктивно сприйняті, а не реально існуючі в майбутній професійній діяльності цілі та подолання відчуття своєї некомпетентності і прагнення до переваги. Прагнення до здобуття професійної компетентності, як особистісної переваги і подолання відчуття своєї некомпетентності, виступають дієвим рушієм професійної підготовки майбутніх учителів. Суб'єктивність бачення кожним студентом процесу і кінцевого результату власної професійної підготовки обумовлюється тим, що в період навчання у ВНЗ ніхто не може достовірно точно визначити якими будуть наслідки навчання, яким вчителем стане в майбутньому сьогоднішній студент. Сам майбутній вчитель і інші можуть прогнозувати це лише з певною мірою вірогідності та зі значною долею суб'єктивізму. Визначена Державними освітніми стандартами мета підготовки вчителя технологій не може бути досягнута всіма випускниками однаковою мірою. Тому, поставлене кожним студентом для себе завдання досягти рівня компетентності згідно вимог освітніх стандартів буде реально виконане з певними особистісними розбіжностями, які визначають фіктивність поставленої кінцевої мети. З цих позицій інтерес представляють ряд педагогічних технологій, які забезпечують активність студентів у подоланні відчуття професійної некомпетентності через поступове набуття переваги як професійно-педагогічної компетентності на шляху від уявно визначеної (фіктивної) до реально здійсненої мети у оволодінні спеціальністю.